

EL FENOMEN DEL *BULLYING*.

Marc Antoni Adell, prof. sènior UVEG.

Fins ara el *mobbing* –acossament en el treball- amb especial incidència en forma d'assetjament sexual i masclista, venia ocupant les planes dels diaris i constituïa, alhora que objecte d'estudi dels psicòlegs, atenció de nombroses sentències dels jutges.

Ara, però, es fa present als *media*, amb massa freqüència, un altre fenomen d'agressivitat cruel, ja epigrafiat com a *bullying*, que té terroritzats a un nombre, cada vegada més important d'infants i adolescents, també al nostre país. Titulars com: “Un nen no va a classe des de fa un mes, per mòbing”; “Grupos de menores asaltan a escolares de... y les amenazan si lo denuncian”; “...La violència escolar és el reflex del que passa en la societat”; “Si te pegan todos los días quieres desaparecer...”; “Un iceberg llamado acoso escolar”; “Crida al professors per frenar la violència escolar”; “Los menores que agredieron a otro en...”; “Llibertat vigilada per als nois assetjadors”; “Un altre nen assetjat a..., amenaça de tirar-se d'un pont”; “Escolars ... agredeixen a companys, mentre ho filmaven”; “Violència a l'escola: quatre menors han sigut detinguts...”; “Víctimes i botxins a les aules”; “Violencia escolar y machista son similares”; “El jutge endureix la pena per assetjament...”; “Investiguen el suïcidi d'una noia de 16 anys...”; “La violencia en la escuela”; “Nou cas de violència escolar...”; “L'epidèmia del bullying” ...i un llarg etcètera, són episodis que ocorren cada dia, en el nostre entorn més immediat i que els *media* s'encarreguen de difondre.

I, com no podia ser d'una altra manera en l'era d'*internet*, aquell fenomen s'ha instal·lat, també i perillosament, a la galàxia internauta en forma de ciberassetjament¹ i es propaga fins i tot pels mòbils, a l'abast de tothom.

Aquesta pràctica de *matonisme*, de prepotència, d'hostilitat que alguns xicons o xicones practiquen –emparats i recolzats pel seu grup de còmplices- envers algun company o companya més desassistit o aïllat, comença a resultar preocupant, per la freqüència i per la gravetat dels casos que s'estan produint: Jokin, l'adolescent de 14 anys d'Hondarribia, al País Basc, que s'estimbà des d'un penya-segat i Cristina d'Elda, al País Valencià, de 16 anys, que es llançà des d'un pont, són els episodis més dramàtics. Però no els únics: burles, encerclaments amenaçadors, colps i robatoris, aparició d'armes blanques o bats de beisbol, que es fan servir amb contundència, per apallissar les víctimes escollides, comença a sovintejar entre els col·lectius d'adolescents, dins i fora dels centres escolars. De tal manera que s'ha donat la veu d'alarma i els experts estan esbrinant la dimensió del fenomen, els segment d'edat més afectats, els sectors més castigats, l'etiologia del *bullying* i les intervencions més adients que impliquen al sistema educatiu, al policial i judicial, a les famílies i a la societat en conjunt. Perquè, com alguns comencen a denunciar, és

¹ Vegeu la "Guía de actuación contra el ciberacoso". INTECO –Instituto Nacional de Tecnologías de la Comunicación- i la "[Guía legal sobre el ciberbullying y grooming](#)", editada pel "Observatorio de la Seguridad de la Información de INTECO".

També la publicació [Ciberbullying: Guía de recursos para centros educativos en casos deciberacoso](#)", editada pel "Defensor del Menor de la Comunidad de Madrid".

la societat la que és assetjadora i excloent: el casos de *bullying*, no són –com algú ha comparat-, més que la punta de l'iceberg d'una societat malalta.

Pel que fa a la dimensió del fenomen, se sap que 3 de cada 10 alumnes de l'ESO han estat objecte d'insults, el 8.5% han patit amenaces i el 4.1% agressions, segons les dades del Defensor del Poble, ja de l'any 2000. Ara les xifres encara són més preocupants: el 15% asseguren haver estat víctimes de la violència escolar i un 3% estan patint assetjament. Altrament, el telèfon de la Fundació ANAR – *Ayuda a Niños y Adolescentes en Riesgo*- ha vist passar del 2% al 9%, les trucades, en demanda d'ajuda per *bullying*, a l'últim trimestre de l'any passat. (Alfageme-Nogueira, 2005)

El segment d'edat més afectat se situa entre els 11 i els 15 anys i la proporció entre xics i xiques *bullies* és de 5 a 1. I, cada vegada, es detecta el fenomen a edats més primerenques. I pel que fa als sectors més castigats, s'apunta a les minories ètniques, els col·lectius d'immigrants i les capes socials més desafavorides dels barris perifèrics. Però també es troben afectats alumnes d'extracció social benestant, que no coincideixen amb l'estereotip masculista o aquells que presenten necessitats educatives especials o desprotecció social o familiar (Ib.)

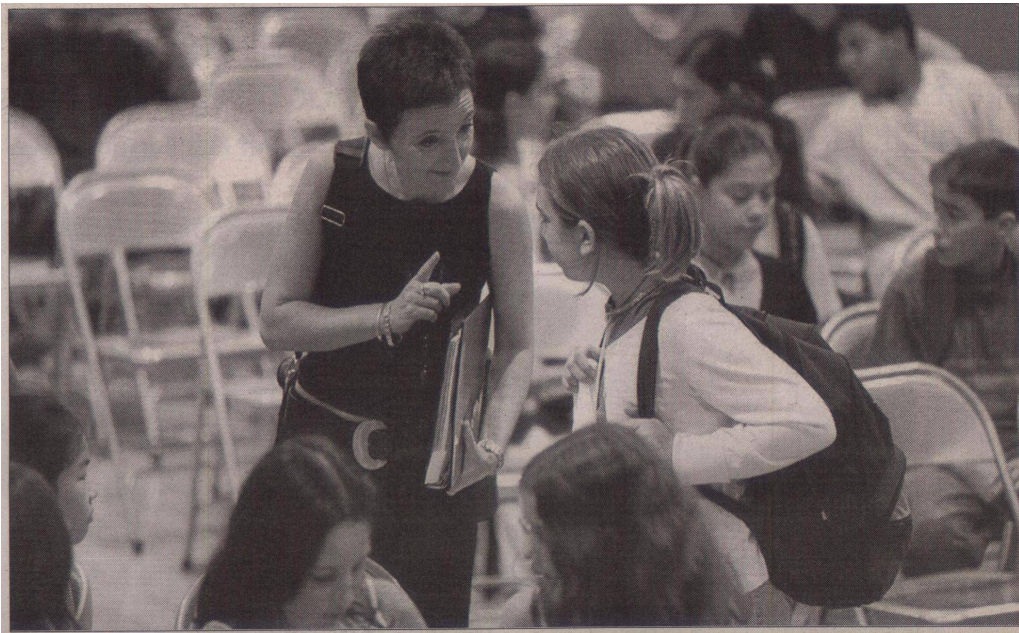
El *bullying* que ha estat definit (Urrea, 2005) com “un joc pervers de domini d'uns companys sobre altres, de forma persistent” i Avilès (2005) remarca la referència a “matones escolares, con intenció de humillar y someter abusivamente a una víctima indefensa...” El fenomen, òbviament, presenta una etiologia complexa, en opinió de Díaz-Aguado (2005). I és que, a part de les causes intrínseques a la personalitat d'alguns adolescents conflictius, ens trobem amb contextos –familiars, escolars, socials...- afavoridors d'aquell fenomen, en forma de “caldo” de cultiu, per la seua condició d'ambients desestructurats o permissius. L'autora citada situa la causa principal del *bullying*, en la incoherència de la societat, per l'ús habitual de la violència en la resolució de conflictes. Sense oblidar -afegim nosaltres-, des del pèssim exemple d'alguns polítics il·luminats que promouen guerres a tort i a dret –fomentant, de pas, el terrorisme-, fins al capítol diari de successos amb agressions i violències -dimensionats, quan no publicitats expressament pels *media*,

especialment la TV- i que, massa vegades, unes –les guerres i els atemptats- i altres –els successos-, resten impunes. A més de l'individualisme ferotge i la insolidaritat que es respira per tot arreu, amb una crisi de valors sense precedents. Perquè els conflictes amb violència –també i especialment els escolars- són d'índole estructural, com defensa Estañán (2006). I, per tant, és des de plantejaments estructurals fermes que es pot reconduir la situació.

Què fer, aleshores? “Reconocer el problema”, com adverteix el professor Marina (2006), que afegeix tot seguit: “Después saber que los problemas educativos son complejos”. Òbviament ni mirar a l'altre costat, ni encongir els muscles, ni donar la culpa als altres, ni reaccionar violentament i dramàticament. Ni menys encara, aprofitar l'avinentsa per posar-se medalles –com fan alguns polítics del nostre entorn-, presentant a l'opinió pública un pla de “xoc” de llarg i pompós nom: *Plan de Prevención de la Violencia y Promoción de la Convivencia en los Centros Escolares de la Comunidad Valenciana* –PREVI-; mala còpia del que fa anys es posà en marxa amb el nom més modest de “Proyecto de Convivencia als Centres Educatius” –PROCONCE- i que la mateixa conselleria que ara s'apressa a “interessar-se” pel problema, col·lapsà impeding la seua aplicació. Raò? No precisament per la despesa econòmica que podia suposar, atès que els experts eren funcionaris amb nòmina –psicopedagogs, inspectors d'educació, mediadors, directius etc.-, sinó pel fet que ja es detectava l'existència preocupant d'un problema –la violència escolar- que els polítics varen preferir silenciar, per si “deslluïa” l'eslògan vigent aleshores “d'*España va bien*”. Altrament, que siga l'Institut Valencià d'Avaluació –en lloc de la Inspecció Educativa-, l'organisme al que “comunicar” –per la via d'urgència!- els episodis de violència escolar, és una evidència més de l'escàs interès de les autoritats educatives, en abordar el tema seriosament i més enllà de les estadístiques i els estudis de “lluïment”.

El tema, a més, ha d'encarar-se des de paràmetres més amples: polítics, socials, culturals, assistencials, educatius i excepcionalment policials i judicials. A l'efecte, la reforma de la llei del menor per combatre millor el *bullying*, és una bona notícia. Com ho és el seguit d'intervencions interinstitucionals, per afavorir la integració dels immigrants i els socialment desafavorits –també a l'escola-. Així mateix cal abordar, seriosament, el foment del pluralisme i la convivència de cultures i llengües –també al si dels centres educatius- i habilitar dotacions generoses –econòmiques i de recursos humans- per prestar assistència als col·lectius i famílies afectats, sense oblidar els centres educatius. I sempre recercant les intervencions més convenientes -en cada cas- que impliquen al conjunt de la comunitat educativa, a partir d'un projecte educatiu i curricular amarat de valors i de valor coratjós per fer front al fenomen. Al respecte i sense més pretensió que la de proporcionar una referència bibliogràfica més, hi ha el capítol dedicat a la violència a les aules, d'un estudi de més ample abast, envers els adolescents (Adell, 2004).

I l'acció policial i judicial quan s'escaiga: s'han constituït grups especialitzats de policia de proximitat, per controlar situacions delicades, que s'escapen a la intervenció educativa convencional i que, en tot cas, la complementen. Així mateix i ja fa temps, es treballa des de les fiscalies i els jutjats de menors, envers les situacions problemàtiques referides a la violència juvenil, mitjançant un

tractament recuperador de conductes normalitzades -per als menors agressors-, amb la indefugible implicació familiar i social, tot considerant amb cura, la compensació a les víctimes del *bullying*.

En qualsevol cas i pel que a nosaltres respecta, el sistema educatiu farà bé en prioritzar la formació de la persona, amb intervencions afavoridores d'actituds i hàbits de socialització positiva, a més de l'equipament en continguts curriculars. Des de l'administració, però també des de la vida diària dels centres educatius. Amb el reforçament d'estratègies no prou prestigiades ni compensades, com la tutoria i el treball cooperatiu a l'aula i de continguts ja introduïts als *curricula*, com la formació ètica i l'educació en valors i per a la ciutadania. I, si cal, amb la incorporació de programes específics, per al foment de la convivència a les aules i de minoració de l'absentisme escolar, brou de cultiu en la gestació de conductes agressives i antisocials.

D'altra banda, la família té un paper fonamental i irrenunciable, per més que les dificultats –econòmiques, socials, culturals, de salut...- existeixen i paralitzen, sovint, la voluntat d'intervenció directa dels pares i la col·laboració amb els tutors. Malgrat tot, els progenitors –i els altres components de la unitat familiar- disposen, encara, de credibilitat i recursos suficients, per actuar en favor del creixement moral i en valors dels seus fills. Òbviament no en solitari, sinó, sumant esforços amb l'escola i altres institucions i col·lectius afins.

En definitiva és la societat, en el seu conjunt, la que ha d'afrontar un tema tan greu com el que ens ocupa i preocupa, començant per reflexionar i actuar al si de la mateixa societat, perquè, com diu Estañan (Ib.): "...si la violència està en la societat, no ha d'estranyar-nos que arribi a les escoles". I, a partir d'ací, aixoplugant la institució educativa en actitud de complicitat i corresponsabilitat, no només posant els mitjans –materials, tècnics, humans...- que calguen a l'abast, sinó introspeccionant-se per mirar de netejar la imatge d'insolidaritat, d'egoisme, de crueltat i de "passotisme" que destil·la. Perquè encara afegeix Estañan (Ib.) "Els aprenentatges d'actituds no violentes, de la resolució pacífica dels conflictes i de les exigències que comporta viure amb altres, han de començar al si de la societat i ser assimilats pels centres escolars". Y com diu José Antonio Marina (Ib.), "Tendrán que colaborar todos: autoridades educativas, profesores, asociaciones de madres y padres, iglesias, servicios sociales..." en definitiva, "...restaurar la urdimbre educativa de la sociedad..." Completament d'acord. Sense això, les intervencions puntuals i sectorials, per més compromeses i entusiastes que es plantegen, tenen poques possibilitats de reeixir.

REFERÈNCIES:

Adell, M. Ant. (2004): *Estrategias para mejorar el rendimiento académico de los adolescentes*. Madrid, Pirámide.

Avilés, J. M^a (2005): "Bullying, violencia interpersonal". *All-i-oli*, 184/13.

Díaz-Aguado, M. J. (2005): "Un *iceberg* llamado acoso escolar". *EL PAÍS*, 29.05.05, 32. Reportatge d'A. Alfageme i Ch. Nogueira.

Estañan, S. (2006): "Violència i resolució de conflictes en els entorns escolars". *All-i-oli*, 191/17.

Marina, J. A. (2006): "La violencia en la escuela". *EL MUNDO*, 31.01.06

Nagore, E. i al. (1998): Programa de Convivència als Centres Educatius. –PROCONCE-. València.

Urra, J. (2005): "Un *iceberg* llamado acoso escolar". *EL PAÍS*, 29.05.05, 32. Reportatge d'A. Alfageme i Ch. Nogueira.

I més:

- Adell Cueva, M. A. (2005): "Bullying", al setmanari *EL DISSABTE*, 28.10.05. Benicarló.
- Carrascosa, M. J. & Martínez Mut, B. (1998): "Cómo prevenir la indisciplina". A *Escuela Española*. Madrid.
- Defensor del Menor de la Comunidad de Madrid: [Ciberbullying: Guía de recursos para centros educativos en casos de ciberacoso](#)-
- Díaz Prieto, M. (1998): "Crisis de autoridad en las aulas". *La Vanguardia*, 10.04.98. Revista, 11-12. Barcelona.
- Garrido, V. & Vidal, B. (1987): *Lecturas en pedagogía correccional*. Nau Llibres. València.
- Gómez Casañ, P. (1998): *Prevención de la violencia en el medio escolar*. Arion. Grenoble.
- INTECO –Instituto Nacional de Tecnologías de la Comunicación- (2012): "Guía de actuación contra el ciberacoso" i la "[Guía legal sobre el ciberbullying y grooming](#)", editada pel "Observatorio de la Seguridad de la Información de INTECO".
- Launay, G. (1985): "Bringing victims and offenders together: a comparison of two models". A *Howard Journal*, núm. 24, 200-212.
- López Sepúlveda, C. (1998): "La convivencia en los centros", a *Escuela Española*, núm. 3354, 198. Madrid.
- Marina, J. A. (2006): mobilizacioneducativa@telefonica.net i www.joseantonimarina.net a *EL MUNDO*, 31.01.06.
- Munn, P. et al. (1992): *Effective discipline in Secondary Schools and classrooms*. Paul Chapman. London.
- Olweus, D. (1993): *Conductas de acoso y amenaza entre escolares*. Morata. Madrid.
- Spence, S. (1980): *Social skills training with children and adolescents: a counselor manual*. NFER Publishing. Windsor.
- Trianes, M. V. (1996): *Educación y competencia social: un programa en el aula*. Algibe. Málaga.